

Отримано: 31 серпня 2021 року

Прорецензовано: 6 вересня 2021 року

Прийнято до друку: 20 вересня 2021 року

e-mail: natalia.lutai@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2021-11(79)-202-205

Лутай Н. В., Бесараб Т. П., Маструсеріо К. Навчання міжкультурної компетенції. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острогор : Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 11(79). С. 202–205.

УДК: 81'42

Лутай Наталія Вікторівна,
старший викладач кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Бесараб Тетяна Петрівна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Маструсеріо Кейт,
PhD, професор TESOL,
голова департаменту освіти, розвитку та навчання
Центральний університет Вашингтону США

НАВЧАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Стаття висвітлює проблеми в сфері викладання культури в рамках навчальних програм з іноземної мови. Також наводиться той факт, що відповідно до стандартів базових компетенцій з іноземної мови цьому аспекту приділяється недостатня увага на заняттях. У статті надається поняття міжкультурної комунікативної компетенції. Крім того, обговорюються деякі суперечності між новим розумінням викладання культури і вже ustalеними методами, підходами, переконаннями і думками, пов'язаними з вивченням і викладанням культури. Автори провели критичний аналіз результатів численних дослідження, щодо культурного компонента програм вивчення іноземних мов, а також запропонували можливі варіанти підходу до даного питання.

Ключові слова: міжкультурна комунікативна компетенція, комунікативна компетентність, викладання культури.

Natalia Lutai,
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Tetiana Besarab,
PhD of Philological Sciences, Associate Professor,
Yaroslav Mudryi National Law University

Dr. Kate Mastruserio,
Prof. of TESOL/Literacy,
Central Washington, USA

TEACHING INTERCULTURAL COMPETENCE

The article enlightens some problems in the field of teaching culture within the frames of foreign language studies curricula. It is also stated that in accordance with the standards of basic foreign language competences this aspect is still neglected to some extent in the classroom. The article provides a concept of intercultural communicative competence though some researchers find it too vague. In addition, some discrepancies between the new approach to teaching culture and traditional methods, beliefs and discourses related to teaching culture have been analyzed and discussed. The authors have carried out a critical analysis of results of numerous studies of the cultural component of in the field of culture teaching so as to reveal their drawbacks and advantages and to propose possible ways of solving this issue. As some researchers claim in order to develop intercultural competence amidst students of foreign languages departments teachers are to broaden their knowledge of language and culture interaction to avoid stereotyped approaches. Because of new tendencies in teaching culture not only besides philological or literatural issues, they have to deal with such disciplines as semiotics, anthropology, history, sociology and other sciences in the process of discussing culture to master their skills and respond to new challenges.

Key words: culture teaching, Intercultural competence, culture.

Постановка проблеми. Завдяки розширенню міжкультурних контактів в даний час, а також зі зміною вимог до вищих навчальних закладів, що впливають з технологічного розвитку сучасного суспільства, з'ясувалося, що виникла необхідність переосмислити концепцію викладання для забезпечення «комунікативної компетентності на іноземній мові».

Актуальність дослідження. Якщо викладання іноземної мови і культури має на меті підготувати студентів до майбутнього, воно має сприяти засвоєнню ними установок і навичок, необхідних для спілкування з людьми з різними культурними і мовними традиціями. Таке навчання повинно дати учням можливість набутти навичок багатомовної і багатокультурної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча деякий час назад вважалося, що комунікативна компетенція передбачає більше, ніж оволодіння граматикою і лексиною мови, що вивчається, а соціолінгвістичний і прагматичний компоненти є її невід'ємною частиною, у багатьох педагогів було досить обмежене уявлення про культуру і викладання культури в рамках комунікативного підходу. Соціокультурна компетентність, або так звана культурна складова поняття комунікативної компетенції, – це здатність «правильно висловлювати повідомлення в загальному соціальному і культурному контексті спілкування» яка представлет собою базові знання оратора / слухача про цільове співтоваристві» [8, с. 701]. Говорячи про складові комунікативної компетенції, яка концептуально склалася в 1990х, слід зазначити, що багато вчених, головним чином, проявляли інтерес до мовним діям, функцій і змін реєстру. Наприклад, комунікативний підхід спрямований на цільові норми культури і часто трактує регулювання взаємодії як фіксовану сукупність знань. Тому, основною метою такого підходу є навчання спілкуванню (запит інформації, запрошення і т.д., але при цьому вербальні функції в багатьох випадках недостатньо

тільки контекстуалізувати. Недавні дослідження в області теорії комунікації довели, що успішне спілкування між людьми з різними культурними передумовами також може бути обумовлено взаємодією міжкультурної компетентності партнерів.

Більшість моделей, розроблених в останні роки, схоже, збігаються в важливості усвідомлення студентами власної культури, розумінні відносин між мовою і культурою, а також у наданні уявлення про способи дослідження, аналізу та порівняння культур [2; 9; 17; 20].

Новизна. Дана стаття розглядає деякі причини розбіжностей між останніми явищами в сфері культури і викладанням мови і розробками і навчальних програм, орієнтованих на студентів, необхідних для отримання міжкультурної комунікативної компетентності, а також сучасних практик викладання іноземної мови та культури. Також стаття зачіпає деякі фактори, що сприяють виникненню цієї невідповідності; аналізує академічні дискурси викладачів щодо культурної складової іноземної освіти; і, нарешті, пропонує способи розробки нових напрямків.

Один з найцікавіших методів викладання культури був розроблений Байрамом і його європейськими колегами. Міжкультурна компетентність, як частина міжкультурної комунікативної компетенції, включає п'ять типів компетенцій ('savoirs'). При цьому компетентність має на увазі два наступних навички: перший – це знання про іноземну суспільстві і соціальних процесах, про себе та інших, як взаємодіють ці фактори в певній ситуації. Друга передумова – це відношення (savoir être), наприклад: відкритість, гнучкість, співпереживання, розуміння інших і здатність донести свою точку зору і подолати негативно впливають фактори, що дозволяє встановлювати і підтримувати відносини з іншими культурами [5].

Крім того, говорячи про міжкультурну компетентність, необхідно мати на увазі два вміння: перше – це здатність інтерпретувати, порівнювати і зіставляти тексти і події; другий полягає в здатності «аналізувати дані отримані з власної країни, так само як і з іншої, і потенційні відносини між ними» [19, с. 33; 23, с. 69]. Нарешті, головне вміння, що спирається на всі інші, передбачає розвиток критичного політичної культурної свідомості; тобто усвідомлення власних цінностей, того, як вони впливають на інші; перетворення того, що, очевидно, природно, і орієнтація на дії.

Як стверджують деякі вчені, поняття міжкультурної компетентності або компетенції у навчанні іноземної мови, згідно Neuner [19], слід розглядати не як новий метод навчання, а як більш комплексний погляд на комунікативну компетентність, що виходить за межі функціональних або просто прагматичних аспектів використання іноземної мови. Це означає, що навчання іноземної мови пов'язане з розвитком особистості і соціальної ідентичності учнів. Цей тип компетентності представляє вищу соціалізацію, яка в ідеалі повинна складати включати частину досвіду вивчення іноземної мови [1; 5].

Друга причина – це поділ між мовою і літературою на багатьох факультетах іноземних мов (Steele, 1996). незважаючи на необхідність їх інтеграції, тому що культурна компетентність не вважається таким вже необхідним аспектом. Через обмеження часу, буває досить складно включити новий компонент в програми. Це особливо актуально в умовах численних публічних суперечок, що популяризують прагматичний підхід до мови, згідно з яким можна вивчити будь-яку мову за кілька днів, без особливих зусиль і домогтися успіху в бізнесі, переговорах і т. д. [17; 23].

Крім того, вивчення іноземної мови часто пов'язують з навичками «вживання», тобто мова вивчається виключено для туризму або коротких випадкових зустрічей, що не сприяють втіленню ідеї зробити освіту основою «навчання жити разом», т.к. мирне співіснування націй на планеті значительній мірі залежить від здатності відмовитися від негативних суджень і взаємного визнання і поваги [26]. Навчання іноземним мовам може зіграти вирішальну роль в зниженні ймовірності виникнення конфліктів, створення більш конструктивної взаємодії між народами.

Наступної причиною можна назвати поверхневий погляд на культуру, тому що вона часто розглядається окремо від мови, і включає вивчення класичної та сучасної літератури, творів мистецтва або незначну її частину: ярмарки, фольклор, харчування та статистичні факти (культура 4Fs) [16, с. 221].

Концепція міжкультурної компетентності вимагає відповідних знань, умінь і певного досвіду міжкультурних зустрічей, до яких, на жаль, більшість педагогів може бути не підготовлена, тому що їм практично не представляється можливості виїхати за кордон надовго для отримання реального досвіду роботи в цільовій культурі. Більш того, існують хибні уявлення, що викладання комунікативної компетенції другорядне для викладання культури.

Також думка, що культура є фіксованими і однорідними і легко можуть бути представлені в підручниках (які рідко оцінюються з точки зору того, як вони сприяють розвитку міжкультурної компетентності) і вивчені студентами, в результаті призводить до того, що вони знають, як отримати хороші оцінки, що є свого роду дестабілізуючим фактором в процесі навчання, і це неприпустимо [20; 7].

У той же час неясно, як слід оцінювати міжкультурну компетентність і як можна визначити рівні міжкультурної компетентності [6; 22]. Навчання міжкультурної компетенції означає, як утверждають деякі вчені, перехід від традиційної перспективи з акцентом на нормах, стандартах і закономірностях, до перспективи націленої на сприйняття мови, відносини, цінності, норми поведінки тощо, щоб представився міжкультурне розуміння як комунікативну мету. багато хто трактує вивчення іноземної мови як оволодіння «стандартним» варіантом [14; 15].

Хоча в реальному житті багато студентів більшою мірою цікавляться міською культурою і її проявами, з якими вони стикаються в оригінальних версіях фільмів, пісень і кліпів. Завдання викладача полягає в тому, щоб допомогти учням зрозуміти, що кожна комунікативна ситуація привертає співрозмовників по-різному, конструює і використовує різний контекст, а отже, не регулюється і не нормується.

Ще одна проблема виникає через існуючу тенденції до використання технологізації підходів. Так, Фантини [12] розробив семиступінчасту процес, що стосується ряду аспектів міжкультурної компетентності, а саме; уявлення матеріалу, практика контролю, пояснення правил граматики, дослідження соціолінгвістичних взаємозв'язків, оцінка відповідності та міжкультурні порівняння. Подібний підхід до викладання культури може привести до певної рутини в навчальному процесі, відпрацювання механічних відповідей і стереотипних способів пояснення культур і міжкультурної взаємодії. Наприклад, матеріали, які часто використовуються для розвитку міжкультурної компетентності на заняттях і користуються популярністю (культурні букварі, підручники, що пояснюють іноземні культури для ділового спілкування), частіше створюють або закріплюють негативні стереотипи цільової культури шляхом її механічного спрощення [3; 4].

З точки зору Крамша (1991), телебачення та інтернет створюють ілюзорне враження миттєвої взаємодії між культурами, особливо якщо мова йде про деякі країни і культури, які часто висвітлюються в фільмах, популярних телевізійних програмах і так далі. Однак, ці програми не відображають погляди на перспективу даної національної культури, що призводить до виникнення стійких стереотипів, пов'язаних з іншими культурами, і формує переконання, що людина вже знає, що являє собою та чи інша країна (наприклад, франкоовни, іспаномовни т.п.).

Деякі дослідники стверджують, що учні швидше набувають комунікативну компетентність, ніж міжкультурну. Так як, незважаючи на участь в обговореннях і бесідах, багато студентів, наприклад, намагаються уникати критичних питань та не квапляться висловлювати свої судження, відповідно, залишалися емоційно відстороненими і не сприймають культуру, як важливу частину вивчення іноземної мови [25].

У той же час суцетствують розбіжності з приводу автентичності текстів в підручниках. Частина вчених вважає [9; 18], що інформація в підручниках є упередженою, обмеженою і спрощеною. Інші, підкреслюють, що незважаючи на важливість автентичності текстів [7], найголовніше – як проводиться робота над текстами в аудиторії. Треті підкреслюють, неавтентичний текст не є перешкодою, оскільки при його правильному використанні, він може підштовхнути студентів до обговорення дискурсу, контексту і передбачуваних значень слів [6; 7]. Тому багато що залежить від компетентції викладачів.

Ще одне незначне питання, який може мати величезне значення для зміни підходу до викладання культури – це необхідність почати з того, як говорять про культуру, мову і їх взаємозв'язок. Поширена метафора про мову, як каналу («мова є основним засобом передачі культурних цінностей, норм поведінки і світогляду між носіями цієї культури») в значній мірі закріплює загальне переконання, що інформація передається по каналу від однієї людини до іншої [Такі метафори, як «мова і спілкування – це більше, ніж слова і граматики; вони також є відображенням культурного і соціального контексту говорять» сприяють механістичного підходу до зв'язків між мовою і культурою [10, с. 25-69].

На думку дослідників, для розвитку міжкультурної компетентності педагогам необхідні глибокі і широкі знання мови і культури. Так як завдяки новим тенденціям у викладанні їм необхідно розширювати не тільки філологічну або літературну точку зору, але і отримувати знання з таких дисциплін, як, наприклад, семіотика, антропологія, історія, соціологія та інші науки в процесі обговорення культури і проведення порівняльного аналізу, «Помилково вважати, що викладачі можуть компетентно пояснити складні питання своїм студентам, просто спираючись на текстову інформацію і особистий досвід» [7, с. 914].

Тому значимість вдосконалення педагогів в питаннях викладання культури, по суті, являє собою ключову проблему. Хоча, досить важко припустити, що саме робиться в аудиторії для культурного компонента комунікативної компетентності, очевидно, що думка викладачів є важливою складовою в навчанні культурі [20]. Дослідження показали, що викладачі мали невизначену систему понять про культуру і зв'язком між культурою і мовою. В основному, на їхню думку, навчання культурі означало знання фактів про культуру мови, що вивчається, розвиток толерантності і розуміння. Вони розглядали навчання культурі як автоматичний процес, особливо в процесі використання методу занурення [5, с. 319].

Ці дослідження також показали, що багато викладачів користуються двома типовими методичними прийомами: перекладом для пояснення культурного підтексту слова або виразу; проханням описати, як студенти сприймають проблеми, події чи будь-якої фрагмент під час обговорення і висловити свою думку. Подібний підхід до мовної практики означає, що дискусії ведуться на поверхневому рівні, і це призводить до посилення стереотипів, тому що можливість інтерпретації з точки зору цільової культури в даному випадку не береться. Як підкреслює Клейн в своїх роботах, виникає необхідність відповідної підготовки вчителів.

Хоча поняття культури неодноразово зустрічається у великій кількості досліджень, воно рідко обговорюється і не вважається головною метою при розробці курсів. Деякі автори фактично відкидають культурні аспекти мови як справжню мету вивчення іноземної мови. Раніше вивчення іноземної мови відносилось до суто теоретичним або культурних питань; на той момент вивчення англійської мови було єдиним інструментом доступу до інформації в різних сферах [21; 2; 8].

У деяких роботах культура трактується, як контекст і усталені норми взаємодії. В інших дослідженнях культура розглядається як контекст і соціокультурні норми, важливі зміни для конструювання змісту і належного спілкування. Мовна компетентність і культурна свідомість міцно пов'язані один з одним, і обидва є невід'ємною частиною сучасного світу. В іноземній мові значення або доречність слів або виразів відрізняється від тих, які ми використовуємо в контексті нашої рідної мови. Навіть у рідній мові значення виразу або слова змінюється в залежності від контексту, в якому вони використовуються. Крім того, при відпрацюванні усних навичок соціально-культурні норми набувають першорядного значення, оскільки вони підвищують комунікативну компетентність при говорінні цільовою мовою. Альтернативна точка зору являє учнів і носіїв цільової культури як людей зацікавлених в міжкультурному обміні, які докладають зусилля для успішного спілкування [21; 23].

Поняття міжкультурної компетентності, яке зустрічається дуже рідко в роботах і монографіях, та не має чіткого визначення. Одне з припущень полягає в тому, що міжкультурна компетентність або поінформованість досягаються майже автоматично разом з мовною компетенцією, і чим раніше починається вивчення іноземної мови, тим кращих результатів можна досягти.

Говорячи про процес навчання іноземної мови насамперед ми маємо на увазі англійській – не тільки тому, що це одна з найпоширеніших мов у світі, але перш за все тому, що він дає можливість доступу до сучасних технологій, до інших культур та до професійного росту. Так як завдяки використанню англійської та нових технологій учні можуть отримати доступ до багатьох культур [24; 28].

Крім того, мета вивчення англійської або іншої іноземної мови складається і в тому, щоб «дізнатися» про його культуру. Програма вивчення англійської охоплює літературу, граматику, аудіювання, розмовну і письмову частини; а матеріал, який використовується на різних курсах, дає можливість студентам познайомитися з англійською культурою і налагодити зв'язки між предметними областями [26].

Висновки. Завдання, які стоять перед викладачами англійської мови досить багатогранні: через викладання культури англійськомовних країн допомогти студентам зрозуміти рідну культуру; сприяти розумінню і оцінці різних світоглядів, що пе-

редаються за допомогою іноземної мови, а також культурних практик; навчити студентів проводити порівняльний аналіз обох культур; установити взаємозв'язку між культурними традиціями народів усього світу; і т.д. Тому викладання між-культурної компетенції має бути частиною навчальної програми підготовки бакалаврів.

Також в програму підготовки викладачів іноземним мовам необхідно включити компоненти про культуру, зв'язки між мовою і культурою для забезпечення знань, умінь, які є частиною міжкультурної компетенції.

Вивчення концепції культури і міжкультурної компетенції, безсумнівно, слід включити в навчальні программипо англійської мови, що дозволить вийти за рамки підходу «4 Fs і викладання культурної продукції». Міждисциплінарна взаємодія з такими предметами, як антропологія, соціологія, культурологія, економіка і мистецтво, може надати особливий імпульс культурному компоненту мовних програм або програм підготовки викладачів іноземних мов.

Література:

1. Alfred G. & Byram M. Becoming an intercultural mediator: A longitudinal study of residence abroad. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. 2002. № 23(5). P. 339–352.
2. Bennett M. J. Towards ethno-relativism: A developmental model of intercultural sensitivity. *Education for the intercultural experience* / Ed. R. M. Paige. Yarmouth, ME : Intercultural Press, 1993. P. 21–71.
3. Boehringer M. & Preece, S. Culture for dummies: Evaluating for the impact of international business primers. *Journal of Language for International Business*. 2002. № 11(2). P. 11–21.
4. Boehringer M., Gongartz C. & Gramberg A. K. Language learning and intercultural training: The impact of cultural primers on learners and nonlearners of German. *The Journal of Language for International Business*. 2002. № 15(4). P. 1–18.
5. Byram M. Intercultural education and foreign language teaching. *World Studies Journal*. 1989. № 7(2). P. 4–7.
6. Byram M., Morgan C. et al. Teaching and learning language and culture. Clevedon : Multilingual Matters, 1994.
7. Byram M. & Feng A. Teaching and researching intercultural competence. *Handbook of second language acquisition research Mahwah* / Ed. E. Hinkel. N. J. : Lawrence Erlbaum. 2005. P. 911–930.
8. Celce-Murcia M. The elaboration of sociolinguistic competence: Implications for teacher education. *Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics: Linguistics and the education of language teachers: Ethnolinguistic, psycholinguistics, and sociolinguistic aspects* / Eds. J. E. Alatis, C. Strahle, C. A. Gallenberger & M. Ronkin. Washington D.C. : Georgetown University Press, 1995. P. 699–710.
9. Damen L. Culture learning: The fifth dimension in the language classroom. Reading : Addison-Wesley, 1987.
10. De Capua J. A. & Wintergerst A. Crossing cultures in the language classroom. The University of Michigan : Ann Arbor, 2004.
11. Fantini A. Developing intercultural competence: A process approach framework. *New ways in teaching culture* / Ed. A. Fantini. Alexandria, VA : Teachers of English to Speakers of Other Languages, 1997. P. 40–44.
12. García C. Using authentic reading texts to discover underlying sociocultural information. *Pathways to culture: Readings on teaching culture in the foreign language class* / Ed. P. R. Heusinkveld. Yarmouth, ME : Intercultural Press, 1997. P. 303–326.
13. Giddens A. Citizenship education in the global era. *Tomorrow's citizens: Critical debates in citizenship and education* / Eds. N. Pearce & J. Hallgarten. London : Institute for Public Policy Research, 2000. P. 19–25.
14. Guilherme, M. Critical citizens for an intercultural world: Foreign language education as cultural politics. Clevedon: Multilingual Matters. 2002
15. Klein F. Culture in the foreign language classroom: Teachers' beliefs, opportunities and practice. Doctoral dissertation, University of Minnesota. Dissertation Abstracts International, A: The Humanities and Social Sciences. 2004. № 64(4), Oct, 1235-A. P. 319.
16. Kramsch C. Culture in language learning: A view from the U.S. *Foreign language research in crosscultural perspective* / Eds. K. De Bot, R. B. Ginsberg, & C. Kramsch. Amsterdam. Philadelphia : John Benjamins, 1991. P. 217–239.
17. Kramsch C. Context and culture in language teaching. Oxford : Oxford University Press. 1993.
18. Lafayette R. Integrating the teaching of culture into the foreign language classroom. *Pathways to culture: Readings on teaching culture in the foreign language class* / Ed. P. R. Heusinkveld. Yarmouth, ME : Intercultural Press, 1997. P. 119–138.
19. Neuner G. The role of sociocultural competence in foreign language teaching and learning. *Sociocultural competence in language learning and teaching* / Eds. M. Byram, G. Zarate, & G. Neuner. Germany : Council of Europe Publishing, 1997. P. 47–110.
20. Paige M. R., Jorstad H., Siaya L., Klein F. & Colby J. Culture learning in language education: A review of the literature. *Culture as core: Integrating culture into the curriculum* / Eds. R. M. Paige, & D. Lange. CARLA Working Paper Series. Minneapolis, MN : University of Minnesota, The Center for Advanced research on Language Acquisition, 1999. # 15. P. 47–114. URL: <http://www.carla.umn.edu/resources/workingpapers/#culture2>.
21. Popova N., Petrova O. English for law university students at the epoch of global cultural and professional communication. *Збірник наукових праць «Проблеми законності»*. 2017. Вип. 138. С. 237–246.
22. Sercu L. Assessing intercultural competence: A framework for systematic test development in foreign language education and beyond. *Intercultural Education*. 2004. № 15(1). P. 73–89.
23. Sifakis N. C. Teaching EIL-Teaching international or intercultural English? *What teachers should know. System*. 2002. № 32(2). P. 237–250.
24. Steele R. Developing intercultural competence through foreign language instruction: Challenges and choices. Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics, 1996. P. 70–83.
25. Ware P. D. From involvement to engagement in online communication: Promoting intercultural competence in foreign language education. Doctoral dissertation, University of California, Berkeley, 2003. P. 371.
26. Wright M. The cultural aims of modern language teaching: Why are they not being met? *Language Learning Journal*. 1996. № 13. P. 36–37.
27. Wringe C. Democracy, schooling and political education. London : Allen and Unwin, 1984.
28. Лутай Н. В., Бесараб Т. П., Коновалова В. Б. Письмові навички при вивченні англійської мови як іноземної. Теоретичні перспективи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 53. С. 300–303.